

Brevvexling mellem Ægteparret Pram og Oluf Christian Olufsen under dennes Udenlandsrejse 1793—96.

Meddelt af H. Ehrencron-Müller.

(fortsat).

Olufsen til Fru Pram.

Göttingen den 26. Marts 1794.

Jeg vilde ret inderlig ønske, Frue Pram, at De var her. De vilde da lære at kiende et rigtigt Foraar. Jeg har glædet mig saameget derover, at jeg er fuldkommen forsonet med al Göttingens Keedsomhed.¹⁾ Vi have nu i mere end tre Uger havt et saa gandske fortreffeligt mildt og klart Veir, at Kiøbenhavns Sommere ikke kunne være skønnere. Mark og Eng ere saa grønne, som de blive, Træerne have allerede store aabnende Knopper, og nogle ere gandske udsprungne. En stor Mængde nydelige Smaaebloster staae i fuld Flor. Kort, det er Foraar. Jeg har i otte Dage løbet omkring hver Eftermiddag, klavret op paa de høieste Bierge, giennemvandret de dybeste Dale, de tætteste Skove, og intet har manglet i min Lykke uden Een at dele den med. Var De nu her, gode Frue Pram! hvor vi skulde spasere. De skulde aldeles intet have at befrygte af en lumsk Norden eller Østenvind; Deres Aftenspaseregange vilde tvertimod gjøre Dem meer bekiendt med Zephirerne end alle vore slette Vers. Jeg vilde føre Dem omkring i alle Naturens deilige Værelser her, og jeg er vis paa De vilde blive forlegen for at vælge Dem en Plet til en lille Hytte. Jeg for min Part blev ikke forlegen ved Valget til min, den skulde være i Nærheden af Deres. Ret alvorligt, jeg troer, jeg vil kiøbe mig nogle Faar og være Hyrde. Det slaaer dog ogsaa ind i Oeconomien, som jeg egentlig skulde reise paa, og man lærer altid meest, naar man selv lægger Haand paa Værket. Men Himlen forlade mig det, jeg troer jeg reiser meer paa Foraar, Skove, Bierge og Dale end paa Agerdyrkning. Jeg veed ikke, om De har læst nogetsteds, at Göttingen ligger i en Dal; om saa er, vil Deres Skarpsindighed have draget den

¹⁾ Olufsen, som i sine første Breve fra Göttingen havde været saa misfornøjet med denne By, leverede siden (Minerva 1797 II. p. 1 ff.) en betydelig gunstigere Skildring af den.

Slutning deraf, at denne Dal er omringet af Bierge. Naar De nu tænker Dem en Flod, som i nogle allerkiæreste Bugter slynger sig giennem Dalen, Agerland paa begge dens Bredder, og oven over dette Agerland paa hver Side en Biergstrækning, som snart er jevn nedglidende, snart tilspidset til steile Fielde, med dybe Tverdale og Skov, og nu alt dette rigeligen bestrøet med deilig røde Landsbyer, saa har De et nogenlunde rigtigt Begreb om Göttingens Environs. Men ganske fuldstændigt er det dog ikke. Egnen har een Skønhed, som ingen Dansk Egn kan faae, nemlig, de prægtigste Ruiner af gamle Ridderborge. Tre saadanne ligge paa den ene Biergstrækning, paa udgaaende Spidser af steile Fielde. Jeg ønsker inderlig, at De maatte faae dem at see. De vilde med mig beundre disse majestætiske Taarne, de revnede favntykke Mure, de uhyre Hvælvinger, som nogle Aarhundreders Storme og Regn og Lynild endnu ikke har kunnet ganske nedsmulre. Den skønneste af disse Ruiner er die Plesse.¹⁾ Jeg var der for nogle Dage siden. Veien dertil gaar igiennem en rædsom Skov. Den ligger paa et Bierg, der fra alle Sider hæver sig brat i Veiret. Biergets skovklædte Sider er bedækket af de nedstyrtede Stene. Ved dets Fod ligger en lille Landsbye i en rund dyb Dal. Alting aander her Eensomhed og Høitidelighed. Oldtidens Minder helliger denne melancholsk skønne Afkrog. Jeg klavrede med usigelig Besværlighed op mellem Gruset, og var nær plumpet ned i en gammel Brønd, der som man siden fortalte mig, er et par hundrede Alen dyb. Imidlertid slap jeg, og med en Forvovenhed, som jeg selv maatte laste, arbeidede jeg mig over Brokker og Stene, giennem revnede Hvelvinger og Vægge op i det høieste Taarn. Næsten hver Steen jeg greb, gik løs, enhver jeg fæstede Foden paa, faldt ned, men jeg blev ved, saa meget mere som jeg her ingen Fare var i, da jeg ikke kunde tage anden Skade end at støve min Kiol, thi det inderste var ganske fyldt med løs Gruus. Omsider triumpherede jeg, og naaede Taarnets øverste Rand. Neppe havde jeg sat mig paa den Throne, hvortil mit Mod havde ført mig, før et stort Muurstykke af Taarnets Kant tæt ved mig styrtede med en gyselig

¹⁾ Beliggende noget udenfor Göttingen, et meget yndet Udflugtssted.

Raslen ned i Afgrunden. Jeg blev siddende og nød i al sin Fylde den herlige Natur, der smilede under mine Fødder. Ogsaa her ønskede jeg Dem ved min Side. Taarnets øverste Flade var begroet med Græs og smaae Buske. I en lille Afkrog mellem nogle fremragende Stene blomstrede nogle uskyldige Smaa-blomster. Jeg tog et par af dem for at sende til Dem, at De maatte blive overbeviist om, at jeg tænker Dem og Deres Ven-skab i Forbindelse med alt, hvad der leder mig til Glæde. Jeg haaber, at De har allerede seet disse smaae Vidner herpaa.

Som sagt, Frue Pram, jeg vil være Hyrde. Det er kun ilde, at jeg ikke synger synderlig godt, thi deraf følger, at jeg vil komme til kort i alle de Veddesange, der forefalder i Hyrdelivet. Jeg maae være betænkt paa et godt Forraad af udskaarne Hyrde-stave og Bæggere, for at betale Legene med strax, ellers lægger man Sag an imod mig og tager mine stakkels Faar fra mig. Det allerværste vil blive at faae en Hyrdinde. Her i Egnen er slet intet, man kan giøre Hyrdinder af. Jeg maae forskrive mig een; og kiøbe en halv Snees Faar til hende. Men efter denne Forberedelse vil det see underligt ud, naar jeg efter den sande Hyrdeetiquette i de første Dage gaaer og lusker omkring hende, uden at nærme mig, og udstøder Sukke, fordi min forskrevne Daphne er saa grum, da hun dog sikkerlig vilde komme ren-dende, saasnart jeg gav det mindste Vink. Men det maae ikke hielpe. Man maae Skik følge. De ser altsaa gode Frue Pram, at De nu ikke er sikker for at komme til at betale Porto af et meget smukt udskaaret Valdbirkbæger, hvormed jeg har isinde at tilmelde Dem Aabningen af min pastorale Løbebane. Jeg venter da et Baand igien.

Ifald dette hele Forsæt gaaer overstyr, saa har jeg besluttet at reise herfra imellem den 16 og 20 April, for i Sommer at tumle om her i Tydskland og med Efteraaret at indfinde mig i Engelland. Inden jeg forlader Göttingen, faaer De et Afskeeds Brev. Jeg haaber ogsaa at faae et fra Dem med mange gode Ønsker til min forestaaende Reise. Naar De vil være saa god at afsende disse gode Ønsker fra Kiøbenhavn inden den 10 eller 12 April, eller lidt før, saa vil jeg kunde nyde den Glæde at

læse dem her. De bør nu betænke, at jeg rimeligviis ikke den hele Sommer igiennem kan faae det mindste at høre fra Dem; thi det vil blive mig temmelig vanskelig altid saa bestemt at kunne angive min Adresse, at nogen kunde rette sig derefter, og nødvendig vilde jeg udbede mig Breve, som det ingen Rimelighed har jeg kan faae. —

I næste Uge agter jeg at gjøre en lille Udflugt 4 Mile herfra til Harz, for at see Bierge og Biergværker. Naar jeg kommer tilbage, skriver jeg Etatsraad Rothe til. Jeg har endnu ikke skrevet ham til, ikke heller Frue Lange. Frue Plum¹⁾ har jeg faaet et Brev fra. Hun er syg, det gjør mig meget ondt. Jomfrue Monrad har ogsaa været saa god at sende mig et Brev. Jeg skriver hende til een af Dagene, naar min Tiid vil tillade mig det, thi den er kun knap, deels for mine Omvandringer, som ikke vel bør forsømmes, deels fordi jeg har travelt med at gruble paa min Reiseeqvipage, og min begyndende Indpakning. Denne Foretning (sic) har en særdeles Behagelighed for mig, og derfor begynder jeg saa tilig derpaa; i Kiøbenhavn vilde det ikke ret gaae dermed. Nu har jeg en mørkblaae Kiole, en sort Stads-kiole, og en graae Reisekiole, samt en grøn Trøie, en Overkiole, en stor Reisekappe, 4 Vester og m: Al min Eqvipage kan mangelig rummes i en maadelig Kuffert, saa jeg ikke kan faae megen Uleilighed af mit Tøi. Med den i Vognen, en stor Pibe i Munden, en Prygl i Haanden, en nydelig brun Portefeuille i den ene Lomme, Kikkert og Reise Kart i den anden, Tobaksdose i den tredie, Uhr i den fjerde, en tarvelig Reisekasse i den femte udvandrer jeg da for at indhøste Kundskaber og Glæde, om det vil lykkes. Lidt af det sidste venter jeg dog hist og her, thi den idelige Bevægelse, lutter nye Gienstande, Frihed til at forlade ethvert umoersomt Sted, ingen Bekymringer, maae dog sikkert have nogle gode Virkninger. Jeg skal flittig berette Dem, hvordan det gaaer.

Det vil nu blive gandske uundgaaeligt, gode Frue Pram, at

¹⁾ Marie Sophie Hviid (f. Munk), Enke efter Regensprovst. A. C. Hviid, ægtede 1792 daværende Sognepræst i Korsør og Taarnborg Frederik Plum (f. 1760 † 1834), der 1811 blev Biskop i Odense. Fru Plum døde 1829.

De lader mig vide, hvor De vil tilbringe Deres Sommer om paa Bakkehuset, eller ved Canalen.¹⁾ Jeg bør dog vide, hvor jeg skal dreie mine Tanker hen, naar jeg tænker paa Dem; og De føler ganske sikkert selv, hvor ufuldstændig vor Forestilling af fraværende Mennesker er, naar man ikke kan see dem i Forbindelse med nogen bekiendt, eller bevidst Gienstand. Det er mig om at gjøre, at Tanken om Dem bliver mig ligesaa tydelig og levende, som den vil blive mig en sædvanlig Følgerinde.

Vær saa artig at sige Pram, at jeg har havt Efterretning fra Kiøbenhavn, at Classen og Colbiørnsen ikke ønskede, at nogen af Priisskriverterne bleve trykte, siden de nu have fundet General Classens egen Plan²⁾. Altsaa maa han ikke lade min trykke.

Nu begynder jeg næsten selv at synes, at dette Brev ikke fattes paa vedbørlig Længde; og jeg vil derfor holde op, saa meget mere som jeg dog aldrig blev færdig, om jeg vilde opregne alt det meget venskabelige og smukke og gode, som jeg stedse vil have at sige Dem.

Olufsen.

Fru Pram til Olufsen.

D. 8 April [1794].

Ret inderlig Tak, gode Olufsen, for Deres skønne lange Brev. Det kom just i et Øyeblik, da jeg ikke var saa synderlig vel tilmode, og dets Læsning gjorde en meget god Virkning. Jeg glædede mig med Dem over Deres skønne Foraar, over de nydelige smaa blaa Blomster, som det har frembragt, over Deres Venskab, som indgav Dem den smukke Idee at sende mig dem, og over den muntre Tone, hvori De taler om Deres smaa Omvandringer, og de tilkommende større, hvoraf De spaaer Dem saa megen Glæde. Blid Munterhed hos en Ven man ynder er anstikkende, det har jeg ofte erfaret, og gjorde Erfaringen paa nye igien ved at læse Deres Brev. Tak da endnu engang. Tidt skiælvede jeg dog ved Beskrivelsen om Ruinerne, De har besøgt, jeg fandt Dem temmelig forvoven min gode Olufsen, og vil for Fremtiden bede Dem erindre, at det er mueligt at brække Halsen. Man har Exempler paa, at Sligt før er skeet. Det er ilde,

¹⁾ Pram boede paa denne Tid Holmens Kanal Nr. 399. ²⁾ Priisskriftet blev heller ikke trykt, da man fulgte den af Classen selv opsatte Plan.

siden De er saa stor Elsker af den Ting, jeg meener Ruiner, at De ikke er her i denne Tid, De vilde have Deres Lyst og Glæde af de Christiansborgske, som ere vel saa kiække som de salige Ridderes. Vi har ogsaa her i en Uges Tid havt et usædvanligt skønt Foraarsveir, men da det ikke er vores Skik her at begynde paa Foraaret førend sidst i Juni, har Storm Regn og Kulde ærlig indfunden sig igien som sædvanlig. Sommerens tre eller fire Uger kommer jeg nok til at fordrive ved Canalen, og derover er jeg slet ikke bedrøvet. Vores forehavende Tunis Reise var kommen Hr. Orm¹⁾ for Ørene, og da der indfandt sig Liebhabere til vores Værelser, leiede han dem bort. Siden alle de andre i hans Huus ogsaa vare bortlovede, er der intet at faae for os, om vi end vilde. Alt det Land, jeg kommer til at nyde i Sommer, bliver en fiorten Dage, jeg agter at tilbringe i Slagslunde²⁾ for at drikke en god reen Kiernemelk, som man siger skal være meget sund for Brystet. Mit har kun været meget maadeligt i Vinter. Min Boelig agter jeg for det meeste at opslaae paa Altanen, omringet med de smukke Urtepotter, De gav mig sidste Foraar, og som jeg har været saa heldig at conservere got Vinteren over. Didhen beder jeg Dem at sende en gang imellem en liden venskabelig Tanke, naar De vandrer om i den heele vide Verden, som nu aabner sig for Dem. Saaledes siddende i en fuldkommen Eensomhed, kan De vel forestille Dem, hvilken Fest det vil være for mig, naar Postbudet bringer mig et af Deres Breve. De har lovet at skrive saa ofte som det kan lade sig gjøre og det stoler jeg paa. De kan holde Deres Ord, det har Deres Flittighed i Göttingen beviist mig. Vi er saa fattige her paa Nyheder, at jeg slet intet i Dag har at fortælle Dem, uden at Frue Plums Broder er bleven Doctor i Corsøer.³⁾

¹⁾ Formodentlig Ejer af et eller andet Landsted udenfor Byen. ²⁾ Hos Prams Fader Henrik Frederik Christiansen Pram (f. 1726 † 1800), der siden 1765 var Sognepræst i Slagslunde. ³⁾ Hans Munk (f. 1770 † 1848) tog 1792 medicinsk Examen, det følgende Aar Doktorgraden og blev ²⁵/₄ 1794 Stadslæge i Korsør. 1796 berejste han efter kgl. Befaling Christiansand Stift for at undersøge Radesygen, Sygehusene o. l. 1798 nedsatte han sig som Læge i Stavanger og Resten af hans Liv var hans Virksomhed knyttet til hans nye Fædreland.

At Lotte er mit Schwillingen ein wenig schwanger, veed De jo alt. Nogle sige her, at Baggesen¹⁾ skal være død, andre sige, han skal kun være plyndret; dog har jeg ikke hørt det af nogle af hans Venner her, som kunde vide det bestemt. Har De intet hørt derom? Den gode gamle Etatsraad Rothe besøger mig som sædvanlig, han spørger ret ofte om Dem, og det vilde vist glæde ham, dersom De skrev ham engang til. De veed, hvor meget han interesserer sig for Dem, ja saa meget, at jeg troer, han ofte har plaget Dem med sine mangfoldige Ideer for Deres tilkommende Lykke. Vi har aldrig været saa ensom som i Vinter i Henseende til Aftenbesøgelser, hvoraf De veed vi stundom har haft en velsignet Hoben. Hvor mangen Aften har jeg ikke ønsket Dem paa Deres sædvanlige Sted her i vores gamle gode Sofa! Dog er Vinteren gaaet, og saaledes vil Sommeren ogsaa glide hen, i hvor meget jeg gruer for den med dens kiedsomme Spaseretoure og alt det øvrige plagende Kram, som hører dertil. Kun to Gange har jeg været paa Comedie, hvoraf jeg den ene har seet Pigen fra Marienborg, som morede mig meget. En ung Actrice Jomfrue Smidt,²⁾ hvoraf der med Tiden kan blive noget got, var Pigen, og spillede den Rolle meget nydelig.

Nu gode Olufsen vil jeg tage Afskeed med Dem for lang Tid, formoder jeg. De maae være overbeviist om, at mine beste Ønsker skal følge Dem paa alle Deres Omvandringer, og saa ofte De vil lade mig tage Deel i de mange Glæder, De vist vil komme til at nyde, skal jeg ret af Hiertet deele dem. Kunde mine Forbønner afværge alle Uheld alle Plager og Møisommeligheder fra Dem, vilde der vist intet saadant møde Dem paa Deres Veie, De vilde altid være glad og lykkelig. Jeg glæder mig til et Brev endnu fra Gött. Jeg anbefaler mig i Deres gode Venskab og Erindring.

Marie Pram.

¹⁾ Paa denne Tid var Baggesen efter 1793 at have forladt Danmark paa Rejse til Wien og Norditalien og senere sammen med sin Hustru paa Alpevandring. ²⁾ Ellen Marie Smidth (f. 1774 † 1842), ægtede 1797 Skuespiller Jens Stephan Heger. 1832 tog hun sin Afsked fra Teatret, hvor hun havde haft et stort og omfattende Repertoire.

Olufsen til Fru Pram.

Göttingen d. 19. April 1794.

Nu er det forbi; det er at sige, i Morgen reiser jeg herfra, for at prøve, hvad Tydsklands øvrige Egne kan have at moere mig med. Jeg har hele Eftermiddagen havt umaadelig travlt, dels med at indpakke, dels med at tage og giøre Afskeeds Visiter; og da alt dette var tilendebragt, gjorde jeg en eensom Tuur rundt paa Volden, min kiereste Spaseregang, hvor jeg har gaaet saa mangen Time i stille Nydelse af mig selv, og af kier Erindring om Danmark. Her tog jeg da Afskeed med den livløse Natur omkring Göttingen. Den har, som overalt, været mit bedste og kiereste Selskab, og dobbelt hellig her, hvor jeg egentlig intet andet har havt. Denne eensomme Vandring var mig usædvanlig høitidelig. Voldalleens delige Træer ere næsten gandske udsprungne. Paa begge Sider støde Haverne tæt til Volden, hvis utallige Kirsebær, Blomme og Æbletræer stode bedækkede med nyfødte jomfruelige Blomster. Maanen skinnede, ikke et Menne-ske uden jeg var der, alting var stille, halv lyst, høitideligt. Jeg giennemgik mit göttingske Liv, drømte om mine tilkommende Glæder, omsider giftede jeg mig og saa videre. Jeg forsonede mig gandske med Göttingen, og gik hiem da Klokken slog tolv. Nu opfylder jeg en anden ikke mindre vigtig Afskeedspligt, hvorved, som jeg haaber, ingen Forsoning er nødvendig; jeg tager nu Afskeed med Dem, gode Frue Pram, og takker Dem for den venskabelige Hielp, Deres kiere, og som jeg maae tilstaae, ikke alt for sieldne Breve, have givet mig i min hidtil saa eensomme og venskabsløse Forfatning. De har været meget god imod mig, og dersom det var muligt, at min Følelse deraf kunde tiltage, saa maatte den her i Göttingen være steget betydeligt. Nu da, kiere Veninde; bliv ved at tro, at jeg stedse er i Göttingen, og hold ret meget af mig; — Klokken er to, og Klokken fire reiser jeg. Altsaa kan jeg ikke i Nat faae dette Brev færdigt; men paa min næste Station tager jeg atter Pennen fat. — Nu ikke et Ord meer fra Göttingen, uden endnu engang min inderlige Tak for de lykkelige Timer, Deres Breve og Erindringen om Dem have givet mig her.

Clausthal¹⁾ d. 21. April.

Jeg har aldrig reist fra noget Sted med halv saa megen Fornøielse som i Gaar fra Göttingen. Selv hele Naturen syntes at bifalde min Afreise. En skønnere Foraarsmorgen har jeg ikke seet. Alle de mangfoldige Kirsebær og Blommetræer i Göttingens Haver langs Landeveien stode besneede med Blomster. Luften var ætherreen, og stille. Hvormeget alt dette stod mig an, behøver jeg ikke at beskrive Dem. Jeg veed ikke, om De er stærk nok i Geographien til at erindre, at Clausthal ligger paa den Biergstrækning, som hedder *Harz*. Jeg har allerede været her een Gang, for fiorten Dage siden, og det staaer mig ubeskrivelig godt an. Her er Bierge, store Granneskove (sic) ,Biergværker og en Deel artige Piger. Selskabelig er man ogsaa. Man beder mig til Bords, kalder mig Hr. Professor, viser mig omkring, og gjør ret meget Væsen af mig. Jeg samler al min mineralogiske og chemiske Viisdom sammen for at spille en god Rolle, og hidtil er det gaaet ret godt. Det er noget andet end i Göttingen. Man forsikrer mig, at jo længere jeg reiser frem i Tydskland, desto kiønnere bliver Pigerne, og des selskabeligere og giestfriere Nationen. Jeg begynder ret at lide Tydskland. Jeg takker Dem for Deres smukke Afskeeds Brev. Det gjør mig kun ondt, at De næsten slet intet vil nyde af Sommeren, som formodentlig vil blive usædvanlig skøn. Deres Altan er vel noget, men langt fra ikke nok. Den skaffer Dem Udsigt, men ikke til grønne Ager og Enge; den giver Dem ingen Landluft, og ingen Omvandring; og de fiorten Dage i Slagslunde betyde ikke stort. De maae endelig see til at faae en anden Leilighed, om det saa blot bliver paa Blegdammen, hvor De dog i det mindste kan faae en Have at opholde Dem i. For Deres Sundhed er et omvankende Sommerliv aldeles nødvendigt. De Vanskeligheder, dette fører med sig, er virkeligen ubetydelige imod dets Fordeele, og jeg er vis paa, at De selv har sporet velgiørende Følger endog om Vinteren af Deres sidste Land-Sommere. Det er mig en ubehagelig Tanke, at De nyder Aarets bedste Maaneder

¹⁾ En lille Bjærgby i Harzen.

i en Art af Halv-Vinter, medens jeg i et mildere Clima saa meget glæder mig i Favnet af en yndigere Natur. Var jeg i Kiøbenhavn, vilde jeg ganske tilforladeligt spille Cabaler for at drage Dem ud af Deres frivillige Sommer-Arrest. Jeg synes, at en Flok Faar i det grønne er behageligere end en Flok Matroses, Blomsternes Uddunstninger bedre end Canalernes, intet Selskab er langt bedre end Holmens Frues, og overalt at Fortrædeligheder i Byen ere meget fortrædeligere end Fortrædeligheder i fri Luft. Jeg siger Dem endnu engang, og jeg beder dem ret ven-skabelig derom. Skaf Dem i det mindste et Værelse uden Porten, hvor De kan tage ud naar Veiret er godt; dette Værelse bør være indrettet til at kunne sove deri en Nat imellem. Det har altid for mig havt en lønlig Behagelighed, imod Aftenen at forlade Byen for at tilbringe en qvalm Nat i en kiøligere og friere Naturs Arme.

Etatsr. Rothe beder jeg hilse. Jeg skriver ham til om et par Dage. Jeg skylder nu saa mange Breve bort, at jeg næsten ikke kan overkomme dem, og jeg bliver rimeligviis nødt til at gjøre en Art af Brev-Bankerot. Om tre eller fire Dage reiser jeg herfra til Gotha.

Om Baggesen er død eller plyndret, veed jeg ikke. Reinhold¹⁾ fra Jena, som passerede Göttingen for at gaae til Kiel, vidste intet derom. Jeg veed blot dette, at Baggesens Søn er død²⁾, og at Wieland gav ham en lille Datter³⁾ med til Bern.

I Gotha haaber jeg at kunne skrive Dem til igien; men jeg lover intet uden blot at skrive, saa tidt jeg kan. Paa en Reise dependerer man af alt for mange Hændelser til altid at være tilbørlig Herre over sin Tiid. Lev meget lykkeligt kiere Veninde, faae Dem et Sommerværelse; og tænk undertiden paa mig.

Olufsen.

¹⁾ Karl Leonhard Reinhold (f. 1758 † 1823), bekendt som filosofisk Forfatter, var siden 1787 Professor i Jena; i 1794 blev han kaldet til Professor i Kiel. Han var en Svigersøn af Wieland. ²⁾ Hans førstefødte Søn Ernst, der døde kort efter Sønnen Carl Reinholds Fødsel. ³⁾ Charlotte Wieland, der 1795 blev gift med Digteren Salomon Geszners yngste Søn Heinrich. (jfr. Jens Baggesens Biographie. II. p. 18. 133).

Olufsen til Pram*).

Clausthal d. 21. April 1794.

Du har rigtig nok Ret i, at jeg skylder Dig Svar paa to Breve. Men som man raaber, faaer man Svar. Raaber man kort, saa bliver Svaret ogsaa kort. Jeg beder Dig dog ret at alvorlig overlægge, hvilken skammelig Opførsel det er at skrive mig Breve til paa et halvt Octavblad, hvoraf endda den ene Side ovenikøbet er gandske hviid; og er det da Ret, at ende saadanne korte Breve med Undskyldninger for Korthed paa den Grund, at man vil skrive næste Postdag udførligere; naar alligevel den næste Postdag passerer gandske Brevløs. Om vi har Krig, eller faaer Krig, om Rahbek blev radbrækket; faaer jeg ikke at vide. Om Ildebranden bliver jeg affærdiget med „jeg skriver Dig intet derom, thi jeg skriver en Bog derom“. Heraf burde jeg vente, at Du havde sendt mig den Bog. See her, gode Herre! Saa-danne utilbørlige Ufuldstændigheder maae man ikke tillade sig; med mindre man vil straffes med Korthed igien, eller slet intet. Dersom jeg reiser udenlands, saa reiser Du indenlands. Kan mine Efterretninger interessere Dig, saa ere Dine maaskee endnu kierkommene for mig. Giensidighed er ingensteds nødvendigere end i Brevskriverie, og Egennytte ingensteds tilladeligere.

Nu har jeg da forladt den almindelige Studerestie, ved Leinens Bredder, og drager ud i al Verden for at søge oeconomiske Eventyr. Jeg har allerede gjort Dig Regnskab for den Tuur jeg gaar, og jeg vil efterhaanden melde Dig, hvorledes jeg gaar. Morsomt vil dette Reiserie vel sagtens være, og var det endnu mere, dersom jeg foruden at reise paa Oeconomie ikke tillige var nødt til at reise med Oeconomie.

Da de classenske Executores nu (og først nu!) have fundet den Salig Herres egenhændige proprio marte udarbeidede Plan, saa er der ikke at tænke paa nogen Anden. Det bliver endog Pligt, at intet bedre bringes i Omløb, og derfor maa hverken min eller noget Menneskes Plan trykkes. Altsaa kan Du bruge min Afhandling efter Behag, kun ikke trykke den.

*) findes hos Øst 1835. Nr. 45. p. 353 ff.; Originalen har jeg ikke set, men tilsyneladende har Øst intet udeladt.

I Anledning af Slottets Brand, og den Krig, som vi formodentlig faaer, er det faldet mig ind den store Lighed, der er mellem den Maade Danmark ender dette Aarhundrede, og den hvorpaa det begyndte det. — —

Jeg lever her i Hiertet af Harzbiergene, imellem Mineraloger og Biergmænd; selv leger jeg Mineralog. og spiller hidtil min Rolle godt. Det var min Plan at opfylde et Ønske, som mange af mine gode Venner have giort, nemlig at komme paa Bloksbierg. Men jeg tvivler paa det lader sig gjøre i denne Aarstiid. Forresten er dette Bierg, som overalt hele Harz, ikke nogen Biergegn, der kan maale sig med Norge. Det var mig ubekjendt, at Kröpfe¹⁾ ere her ligesaa almindelige som i Schweiz. Husene ere for det meste bygte af Tømmerstokke, ligesom i Norge, dog ikke i Stæderne. Agerdyrkning kan her ikke drives formedelst Kulden; og formedelst Kuld kan jeg virkelig ikke skrive mere. Om et par Dage reiser jeg til Nordhausen, derfra til Gotha. Bliv Du hvor Du er, og lev godt.

Din Olufsen.

Olufsen til Pram.

Augsburg d. 21. Juni 1794.

Man kan ikke skrive Breve paa en Reise; i det mindste kan jeg ikke, thi ellers maatte jeg for længe siden have skrevet Dig til. Jeg veed ikke, hvorledes andre Reisende bære sig ad, men dette veed jeg, at jeg ikke er i stand til at skrive to Sider uden at tabe noget af det, jeg paa hvert Sted ønskede at kiende. Lidt efter lidt bliver jeg ført tilbage fra denne Vildfarelse, og vil i det følgende derfor blive en flittigere Brevskriver, thi jeg kommer mere og mere efter, at alting er ikke værdt at see; at alting er ikke værdt at vide, og at man overalt veed meget meer end man troer selv. Jeg har nu som Du seer travet tvers igiennem Tydskland, og ærlig talt, den hele Reise fra Göttingen af til Augsburg vilde jeg ønske at kunne ombytte med to Maaneders Ophold i en eneste Egn. Reiser man som en ung Enthusiast, der for Alvor fryder sig over at see en Gien-

¹⁾ Kretinere.

stand i Naturen, som han før kun kiendte af en Bog, saa har man alletider Leilighed til at glæde sig, var det endog kun over Kirketaarne og Munkeklostre. Men jeg maae i Fortrolighed aabenbare Dig den Hemmelighed, at man lærer ikke nær saa meget paa en flygtig Reise, som de flygtige Reisende saa gjerne ville indbilde os. Den eneste Nytte, den fører med sig, er at man hist og her faaer et eller andet Begreb giort anskueligt; at man lærer at indsee, at Verden er sig selv ikke saa saare ulig, og endelig, hvilket er det fornemste, man skaffer sig uformærkt en Maalestok, hvormed man temmelig sikkert afmaaler Mennesker, og Gienstande af Naturen og Konsten. Den idelige Reisen fører ellers en Uleilighed med sig, som man ikke drømmer om hiemme, naar man tænker paa, hvilken lyksalig Ting en Reise er; nemlig at man ved bestandig at rulles om til Gienstande, hvorved man venter Nyhed, men finder i det høieste kun Ubekienndthed, bliver omsider kied af ideligen at skuffes i sine overspændte Forventninger, og tilsidst falder en Sløvhed, en Ligegyldighed over Sielen, som ofte berøver Een Opmærksomhed paa Gienstande, der virkelig fortiente den. Nærværende Krigstiider ere ogsaa de allerværste at reise i; ikke fordi Krigen hist og her i de Egne, jeg hidtil har giennemreist, gjør Opholdet noget kostbarere, thi dette udgjør dog ikke noget saa overmaade betydeligt, men fordi den almindelige Opmærksomhed er, hvor man kommer hen, ene og alene vendt ad Nederlandene til; Feldtslag til Lands og til Vands, Belei-

München d. 30. Juni.

ringer, Fredsrygter og tusende andre Ting, som staae i Forbindelse dermed. Det er utaaleligt ikke at høre tale om andet end eet og det samme; jeg taber endogsaa derved, thi jeg kan neppe faae nogen anden Diskurs at høre. Det bedste derved er dog, at man overalt holder med Friheden, spotter de tyske Armeer og priser de franske. Det er utroligt, hvor eendrægtigt man er i denne Post; jeg skulde næsten troe, at denne almindelige Stemning for de franske er grundet i den Fare, der fra alle Sider truer dem, og det Mod hvormed de trodse den. Denne Følelse er i det mindste mig bekiennt fra min Barndoms Dage; alt hvad

der seer kiekt ud behager os, og det er dog vel afgjort, at Franskændene viise mere Kiekhed end Tydskerne. Du veed vel, at Gen. Kauniz¹⁾ og Kinzky²⁾ vilde overlevere Keiseren til Franzoserne; derfor ilede han saa hastig bort. — Man siger her i Tydskland overalt, at en vis H.³⁾ har ladet Christiansborg brænde af. Det er vel Løgn.

Hvor er Du? i Norge eller hvor? Jeg er her, som Du seer, i den tydske Kirkestat, omringet af Munke og andægtige, der idelig bede til Gud. Men Bayren er alligevel i en elendig Tiltilstand; dette herlige Land er utrolig slet dyrket, og alting hviler her i den rædsomme Søvn, hvori Geistligheden har indhyllet hele Folket for i Roe at udsue det. Man taler her i München høit nok derom, og det er mærkværdigt, at uagtet den Fare der er forbundet med at lukke Munden op snakker man her ligesaa frit som i en Klub i Kiøbenhavn. Illuminaternes⁴⁾ Historie for nogle Aar siden har meget interesseret mig, især fordi jeg i Gotha havde den Lykke at blive nøie bekjendt med dens forjagne Stifter, Hofrath Weishaupt⁵⁾, en af de fortrefeligste Mænd jeg kiender. Kiender Du noget til Illuminatordenen? Eller maaskee miskiender Du den. Det sidste skulde gjøre mig ondt, da vel neppe i de sidste to hundrede Aar nogen for Menneskeslægten saa velgjørende Tanke er bragt i Udførelse som

¹⁾ Fyrst Wenzel Anton v. Kauniz (f. 1711 † 1794), østerrigsk Statsmand, der under Maria Theresia havde spillet en stor Rolle, men hvis Indflydelse var dalet betydeligt under hendes Efterfølger Joseph II. ²⁾ Grev Franz Kinsky (f. 1739 † 1805) var 1779 bleven Direktør for Militærakademiet men deltog som Raadgiver for Erkehertug Franz i Felttogene 1793 og 1794. ³⁾ Naturligvis den ovenfor nævnte engelske Gesandt Hailes; lignende Rygter skal forøvrigt have været i Omløb i København. ⁴⁾ Med dette Navn („de oplyste“) betegnes en hemmelig Orden, der stiftedes 1776 med det Formaal at bekæmpe Overtro, Uvidenhed og Ufrihed og fremme Borgerdyd og og hævde Fornuftens Ret. Særlig havde den til Hensigt at knække Jesuitismen. Som det fortælles her, blev der snart udstedt strænge Forbud mod Ordenen og trods den Udbredelse, den havde vundet, forsvandt den snart aldeles under de Forfølgelser, den blev Genstand for. ⁵⁾ Adam Weishaupt (f. 1748 † 1830) blev 1773 ansat som Professor i Kirkeret i Ingolstadt. 1785 blev han afskediget og drog først til Regensburg; senere fandt han Tilflugt hos Hertug Ernst II af Sachsen-Coburg-Gotha. I sit ufrivillige Otium forfattede han en lang Række Skrifter, af hvilke flere kan opfattes som rene Defensionsindlæg. (Se Allg. deutsche Biographie, hvor der findes en meget indgaaende Skildring).

den første Idee til denne hemmelige Forbindelse. Jeg har havt Leilighed til at lære at kiende den, og jeg vil sige Dig noget derom. Weishaupt, Professor i Lovkyndigheden i Ingolstadt, var en særdeles ivrig Frimurer, og bragte det saavidt deri, at han som flere tænkende Mennesker kom efter, at det hele Væsen var Lapperie. Det fortrød ham, at saa mange kloge Mænd anvendte, eller spildte deres Tiid, tildeels deres Sielsevner paa lutter Tomhed, og han faldt paa den Idee at prøve, om det ikke var muligt at forene Frimurerens Iver og Hemmelighedsfuldhed med høiere for Verden velgiørende Hensigter, som just behøvede Hemmelighedsfuldhed for at komme frem. Det Mørke, der svæver over hans Fædreland, havde saaret ham, men han saae tillige, at en vis Art af politisk Mørke svævede ikke mindre over hele Verden. Kun den sande Oplysning kan fordrive det; men hvorledes udbrede denne sande Oplysning? Ved et Selskab af Indsigtsfulde, oplyste Mænd, som uden at gjøre deres Hensigt almindelig bekendt, bemægtigede sig ved Skriver, periodiske Blade og andre Virkninger den offentlige Stemme. Weishaupt beholdt Frimurerens Mysterier, dels for at dølge Ordenens egentlige Hensigt for de uindviede, dels for bag dem at holde de til Hensigten uduelige Medlemmer uvidende derom og hindre dem fra at skade. Ordenens hemmelige Sætninger vare i Grunden intet andet end den franske Declaration des droits de l'homme og herpaa grunder sig den Sagn, at den fr. Revol. er født i Tydskland 16 Aar, før den gik for sig i Frankerig. Hvorledes en Orden af denne Natur maatte optages af de tydske Fyrster, naar de fik den at vide, er let at begribe. Imidlertid havde den utrolig Fremgang, selv i Danmark¹⁾ vare mange Illuminater, ligesaa i Frankerig, og Mirabeau selv var een. Weishaupt undgik dog nogenledes det Uveir, der truede ham. Han havde foreslaaet til Univ. Biblioteket i Ingolstadt at anskaffe Bayles Dictionnaire. Dette Forslag blev saa særdeles ilde optaget i München, at der

¹⁾ Her var Interessen for denne Orden ikke ringe. Minerva havde saaledes flere Gange indeholdt Artikler om den, bl. a. ogsaa af den unge lovende Historiker, Fr. Sneedorff, der havde skildret den i sine Breve fra Göttingen og Leipzig. (Minerva. 1787. II).

kom Ordre, Weishaupt skulde ved aabne Dørre gjøre Rede for sin Troesbekiendelse, og tilstaae, at han afskyede Bayle. Weishaupt ærgrede sig over denne Dumhed, vilde ikke, og resignerede sit Professorat. Nogle Dage efter gik han paa Gaden med en Ven, som han havde overleveret nogle vigtige Papirer, Ordenen angaaende. Et Tordenveir trak op, og de skiltes ad. Hans Ven blev truffet af en Lynstraale. Nu reiste Weishaupt bort. — Man fandt Papirerne, opdagede hele Ordenens Hemmeligheder, alle Illuminater i Bayren bleve arresterede og forfulgte af alle Kræfter. Omsider fandt man, at de vare for mange, og forkyndte derfor en almindelig Amnestie. To Aar efter rippede man Sagen op igien, og straffede alle dem, man kunde faae fat paa, og som man forhen havde benaadet. Med Opdagelsen af Ordenens Hemmeligheder gik naturligviis Ordenen overstyr, og Jesuitismus sad fastere om Bayerens Throne end nogensinde tilforn. —

Imorgen reiser jeg til Stutgardt, og om tre fire Uger kommer jeg til Frankforth. Vil Du ikke skrive mig til, og adressere Brevet til Sgr. Phil. Jac. Cornill i Frankf. am Mayn. Jeg længes ubeskrivelig efter noget fra Kiøbenhavn. Du kunde ogsaa tillige sende mig Din Ildebrands Historie, den vil koste Dig 2—3 Mark til Hamborg, og mig ligesaameget fra Hamborg, men Du kan selv tænke, hvormeget den vil interessere mig. Dog maae jeg erindre, at Du sender den strax, ellers kommer den for sildig. Lev vel gode Pram. Din Olufsen.

Hils Din Frue. Jeg vilde skrive hende til i Aften, men Posten gaaer tiligere end jeg troede, og altsaa er det mig aldeles umuligt. Derimod skal jeg inden fire Dage sende hende en lang Epistel fra Stutgardt.

Olufsen til Fru Pram.

Stuttgard d. 10. Juli 1794.

De veed, at jeg har den Vane at giemme det bedste til sidst. Dette gjorde jeg i München, hvor jeg havde foresat mig at skrive Dem et meget smukt Brev til. Til den Ende vilde jeg øve mig, og skrev i Forveien et par Breve, hvoraf det ene var til Pram, som jeg formoder han allerede har faaet. Men da jeg havde øvet mig tilstrækkeligt, opdagede jeg, at Klokken var bleven for

mange; jeg maatte altsaa opsætte at skrive Dem til, og lade mig nøie med i Brevet til Pram at sende Dem en saare kort Hilsen. Idag vil jeg hilse noget vidløftigere, men jeg maae erindre, at jeg i Dag ingen Øvelse har, og skriver derfor i alle Henseender ret slet.

Jeg maae begynde med at fortælle Dem, at jeg er gandske uforskyt kommet i Paradiis, eller og jeg ikke veed hvad Paradiis er. En deiligere Egn har jeg aldrig seet. De maae tænke Dem adskillige Dale, giennemstrømmet af deilige Floder. Paa begge Sider skønne reenlige Landsbyer, næsten skiulte af Frugttræer, Agerne see ud som Haver. Alle Veiene ere besatte med Alleer af Æble og Pæretræer, der ere saa behængte med Frugter, at man har maattet sætte Støtter under Grenene. Alle Biergene ere Viinbierge; kort alting smiler saa venligt, at jeg kunde faae Lyst til at blive her, og sandt at sige, min Fædrelandskierlighed har aldrig været svagere end her. De skulde blot see, hvilke Kirsebær her vanker, og Abricoser, 4 for en Skilling. Hvor i al Verden kan man have det bedre. Det eneste, der noget incomoderer mig, er den stærke Hede imellem disse Bierge. Stuttgart vrimler af deilige Piger, og de see saa beskedne og uskyldige ud, at jeg er forelsket i dem alle tilhobe. Jeg har nogle Gange været ude paa Landet hos en Oberamtmand; han har en vakker femtenaarig Datter, som jeg lider ubeskrivelig; men hun plager mig noget med hendes Claveerspille, som intet duer, og uheldigviis roeste jeg første Gang hendes Talenter ret tilgavns; til Belønning for min Smag gaaer hun nu alle sine Musikalier igiennem for mig, hver Gang jeg kommer.

Jeg er temmelig lykkelig med at træffe Landsmænd paa min Reise, og Møder af dette Slags have en Behagelighed, som De neppe kan forestille Dem. I Augsburg fandt jeg paa een Gang fire, som kom fra Italien, gandske berusede af dette Lands Skønheder. Hoppe¹⁾ var iblandt. Han er et ung Mand Menneske af megen Fortieneste, har Kundskaber, og hvad som endnu gjør et Menneske af hans Ungdom, Rigdom og Talenter mere Ære, han har

¹⁾ Muligvis daværende Sekondlieutenant i Flaaden Johan Christopher Hoppe (f. 1772 † 1835).

Sæder, og er langt fra ikke saadan en Springfyr som hans Broder. Med ham fulgte een af mine Bekiendte, som hedder Hvad¹⁾, en Mand, som jeg lider ubeskrivelig godt, og som jeg vil sende til Dem. Jeg er vis paa, De vil synes godt om ham. Vi to sladdrede gandske forfærdeligt sammen. Han og Hoppe opholdt dem for min Skyld tre Dage i Augsburg, og jeg mig ligesaa længe for deres.

Her i Stuttgart havde jeg et Møde af et andet Slags, ikke egentlig en Landsmand, men dog en Bekiendt. Det var nemlig Professor Fabricius²⁾ fra Kiel, som tilligemed hans Kone nu komme tilbage fra Schweiz, hvor de have gjort en Fodreise paa et halvt-hundrede Mile. Fabricius kiendte jeg fra Hamborg, hvor jeg tilfældigviis kom til at sidde ved Siden af ham i et Selskab. Han har meget physiognomiskt tilfælleds med Capelmester Schulz, men han er tusende Gange større Naturhistoriker end Schulz³⁾ Componist. I Hamborg talte jeg maaskee i et par Timer med ham; her atter et par Timer, men disse to Timer ville evig blive mig dyrebare, fordi en af mit Livs kiereste Begivenheder blev født i dem. Han kom, som jeg sagde, fra Schweiz; og var saa indtaget af dette Fee-Lands Yndigheder som alle de, der have seet det. Han opmuntrede mig til at gjøre en Reise derhen, saa meget meer som jeg nu kun befandt mig femten Mile fra dets Grændser, men imod dette Forslag havde jeg den grundede Indvending, at min Reisetiid ligesom min Reisekasse vare kun indrettede paa de 150 Mile, jeg har tilbage for i October Maaned at være i London. Med Tiden kunde jeg sagtens komme ud, thi til en Schweizerreise behøver man kun 6—8 Uger, og det er i Grunden ubetydeligt, enten London seer mig i Oct. eller i December. Men med Pengene var det en gandske

¹⁾ Muligvis den senere Professor Gregers Wad (f. 1755 † 1832). ²⁾ Den bekendte Zoolog Johan Christian Fabricius (f. 1745 † 1808), der 1775 var bleven ansat som Professor i Naturhistorie, Økonomi og Kameralvidenskaberne i Kiel, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. Han havde 1771 ægtet Anna Cæcilie Ambrosius (f. 1749 † 1820), der ogsaa optraadte søm Forfatterinde og i sine Pige dage havde ført en meget überschwänglich Korrespondance med Klopstock. ³⁾ Johan Abraham Peter Schultz (f. 1747 † 1800) var 1788 bleven indkaldt for at overtage Bestillingen som kgl. Kapelmester.

anden Sag. Schweiz vilde i to Maaneder tage 2—300 R. bort, og da havde jeg intet at reise til Engelland for. Tænk nu, Fru Pram! hvor forundret, hvor overrasket, hvor glad jeg blev, da Fabricius strax tilbød sig at ville laane mig alle de Penge, jeg brugte paa denne Reise. Jeg tog naturligviis paa Øieblikket mod Tilbudet; det var virkelig hans Alvor og Tingen har sin Rigtighed. Om sex Dage er jeg i Alperne.

De veed, at af alle mine mange Ønsker er intet kommet saa ofte, saa stærkt og saa varmt som det at see Schweiz. Dette Land har saa mange Gienstande for min Videnskab, saa mange Gienstande for min Naturlyst, at ingen anden Reise kunde bringe mig saamegen Nytte forenet med saa mange Behageligheder. En Reise i Schweiz laae derfor ogsaa i Planen til min hele Reise, men først efter at jeg havde været i Engelland. Jeg er desmeer glad over at kunne gjøre den strax, som jeg derved sparer Tiid og Penge i det Hele. Jeg kan ikke fortælle Dem, hvor glad jeg er. Skulde jeg nu blive skuffet i mine store Forventninger, saa var det ret fortrædeligt, men jeg har da den Trøst, at der intet er tilbage i hele Verden, som er i Stand til at spænde min Forventning saa høit, og at det altsaa rimeligviis bliver den sidste Gang jeg skuffes tilgavns.

En Uleilighed har jeg dog ved denne Sag, nemlig, at jeg egentlig ingen Tilladelse har til denne Reise, og gjør den gandske paa min egen Haand. Imidlertid er den mig ikke heller forbuden, og jeg lader altsaa staae til. Overalt veed De nok, at jeg er en Person, der allerhelst gjør, hvad jeg selv finder for godt. Jeg melder mine Herrer Directeurer slet intet derom, da jeg ikke ønsker, at de skulde meddele mig deres Mening, og jeg ønsker, at De just ikke fortæller nogen det i nogle Uger, inden jeg har skrevet Directionen til, og givet Tingen sin tilbørlige Vending. Naar jeg først er ret inde mellem Alperne, faaer man at vente taalmodig, til jeg gaaer selv ud.

Det er mig ubeskrivelig keedsommeligt, at jeg i saa lang Tiid intet har hørt fra Dem. Jeg formoder, at De nu i denne Tiid opholder Dem i Slagslunde for at drikke Kiernemelk. Jeg vilde give otte Dage af mine Alpevandring for at tale med

Dem i 8 Timer — dyrere kan jeg ikke betale. Men Fru Pram! De maae endelig skrive mig til. Brevet kan adresseres til Phill. Jac. Cornill i Frankfurth am Mayn. Han veed, hvor han bør sende det videre. Kunde jeg nu paa St. Gotthard, ved Geneve faae saadant et kiert Brev, saa vilde jeg ile ud paa det allerskønneste Sted, jeg kiendte, og der i alle Naturens Fortryllelser nyde al det venskabelige Sværmerie, som Deres Brev vilde give mig.

Næste Gang fra Hiertet af Alperne. Lev vel gode kiere Veninde. Olufsen.

Pram til Olufsen.

Kjøbenhavn, d. 19. Juli 1794.

Behøver jeg at anvende megen Kunst, for at faae Dig til at troe, at Dit Brev fra Augsburg glædede mig inderlig? Tænk paa, jeg skrev Dig sidst til et forskrækkelig langt Brev, rigtig nok meget længe, en tre Maaneder, siden, og indeholdende noget, som skulde svares paa; men jeg fik intet Svar; det er mueligt, Du ikke har faaet Brevet, tænkte jeg, men jeg kunde ikke skrive et nyt, da jeg ikke vidste, hvor det skulde adresseres hen. Et Par Gange har min Kone siden faaet lidt fra Dig; men aldrig Efterretning, om hvor hun skulde adressere hen, hvad hun skulde svare Dig. Imidlertid er det nu længe siden jeg enten fra første eller syvende Haand hørde det mindste fra Dig; ikke engang om Du ikke maaskee alt havde glemst mig; dog i ingen Ordets Bemærkelse frygtede jeg derfor, ligefuldt gav det mig ret inderlig Glæde, nu umiddelbar fra Din Haand at forsikkres om det modsatte ved et Brev, hvori jeg finder saa meget, der ikke er Haandarbeid, men sees udflydt fra Barmen. Du er altsaa frisk, munter, vel. Det være Du stedse! Det er ogsaa i det heele vor Tilstand. Den yderst behagelige Sommer, der her er saadan, at i det mindste jeg aldrig har oplevet dens Lige, har havt fuldelig velgjørende Virkning paa min Kones Helbred. Dette er siden Mai i beste Stand, med meget faae og ubetydelige Recidiver af gamle Asthma cum pertinentiis. Vi have ingen Værelser udenfor Porten, og have udstaaet meget af Heden herinde; derfor er min Kone siden 14 Dage ude hos mine Forældre, hvor jeg fire Dage om Ugen er hos hende, og gjør fire Gange om

Ugen den Vej derud, 3 $\frac{1}{2}$ Miil, til Fods. Der blev intet af Reiseren til Norge, thi deels kunde jeg ikke faae 100^r til at gjøre den for, deels kunde jeg saameget mindre være borte fra Forretningerne herinde, som Grove¹⁾ er bleven sendt til Frankerig, og kan alt-saa, som Planen var, ikke have Tilsyn med Comptoiret.

Krig have vi ikke endnu i dette Øyeblik; men maaskee i det næste. Vi have 15 danske og 8 svenske Linieskibe paa vor Rhed,²⁾ færdige til at gjøre Ende paa de impertinente Pittianere, der have taget 180 af vore Kiøbmandsskibe, og have Fregatter liggende udenfor Arendals Rhed, for at optage fleere. Vi have raske Søofficerer, Courage, alt hvad vi behøver for at gjøre Kaal paa Søerøverne α : Briterne. Vi have sendt et Par Fregatter afsted at prøve, om de britiske Røvere ved Norge ikke ville gjøre første Skridt til en aabenlys Strid: dette vil nu vise sig inden 8 høyt 14 Dage; man siger ellers, at de allerede, i Følge de franske sidste gyselige Progresser i Nederlandene, begynde fra Ministerii Side at nedstemme Tonen, og skal have gjort en Rimesse³⁾ for de tagne Skibe af Lst. 60.000, hvilket turde være Løgn, men er desuden kun Fierdedeelen af, hvad de skal sende.

Læser Du Gazette de Leide, saa har Du seet, hvad jeg ellers burde melde Dig, men kan ikke af Mangel paa Tiid, hvorlunde Rhabek for en Fadaises Skyld, som Heiberg skrev og han indrykkede i Tilskueren, har havt en pudseerlig Proces med den engelske Minister, en Highwayman ved Navn Hailes;⁴⁾ samt hvor-

¹⁾ Emanuel Rasmus Grove (f. 1756 † 1847) var efter i nogle Aar at have været Konsulatssekretær og fungerende Konsul i Marokko 1788 bleven Kommitteret i Kommercekollegiet. 1794 sendtes han som Generalkonsul til Paris, hvorfra han hjemkaldtes 1797 og atter overtog sin gamle Stilling (se: Biograf. Lexikon. VI. p. 211 ff.). ²⁾ I Henhold til Neutralitetsforbundet af 27. Marts 1794 samledes der i Sundet en Eskadre, bestaaende af danske og svenske Skibe, hvilke sidste den 8. Juni var ankommen til København. Anledningen var, som ovenfor nævnt, at Englænderne vedblev at opbringe danske, norske og svenske Skibe, ikke blot naar de var bestemte til franske Havne, men ogsaa hvis de skulde gaa til spanske eller portugisiske (jfr. E. Holm, Danmark—Norges udenrigske Hist. 1791—1807, I. p. 99 ff.). ³⁾ Rimesse (eller Remise, er i Handelssproget en Betegnelse for en Sendelse af Penge eller Vexler. ⁴⁾ Den ovenfor nævnte Artikel om Slotsbranden.

ledes han plus Heiberg¹⁾ ere nu under Gen. Fiscalens Tiltale for en dum og interpinent Vise, hvori denne sidste siger Grovheder til Kongen af Engelland selv. Grovheder, men rigtig nok Sandheder! men deslige Sandheder i det Øyeblik, da dette maaskee er nok til at skaffe os en Krig!

Jeg kom i Gaar fra Slagslunde og fandt Dit Brev. Hvorledes gaaer det til at jeg først faaer det nu, da det er skrevet d. 21. Junii. Jeg kan skrive Dig til til Frankf., hvor Du melder Du kommer om en 3—9 Uger. Det er mueligt, at dette altsaa kommer for silde; men opsætte Svaret kan jeg ikke uden aabenlyst at svare, at det kommer, naar Du er borte; og jeg har overhyllt [!] af Arbeid kun Minutter at skrive i. Det vigtigste, jeg har at melde Dig, og som jeg er stolt nok til at troe, er noget af det, der meest vil interessere Dig, er at vi ere vel, og at vi bestandig sætte den Pris paa Dit Venskab, som det fortjener; at vi — min Kone har endnu ikke seet dit Brev, da hun er i Slagslunde, men jeg lover for hende — ere følgelig glædede ved Dit Brev, og ved at erfare Dit Vel. Saa være Dit Sindelag imod os, og saa er del.

Din Pram.

(Fortsættes).

¹⁾ Sigter til P. A. Heibergs Vise: Vor Klub er dog en herlig Sag, med det bekendte Vers:

King George han spiller høje Spil;	Han tror ej Britten mukke tør,
en Satan fik ham nylig til	hvor gal han ogsaa Sagen gjør;
at rive Folkets Klubber ned,	tror I, godt Folk!, slig Politik
sig selv til stor Fortræd.	kan længe holde Stik.

Denne Vise, som blev afsungen i et privat Selskab, blev offentliggjort uden Heibergs Tilladelse og uden at Rahbek efter sit eget Sigende havde læst den. Der blev anlagt Sag mod dem begge, og ved Overrettens Dom i November 1794 blev Rahbek frikendt, medens Heiberg idømtes en Bøde af 300 Rdlr. Om denne Dom er det fra kompetent Side udtalt, at den næppe kunde siges at være forsvarelig og at, hvis Sagen var gaaet til Højesteret, saaledes som Heibergs Venner tilraadede, havde den muligvis faaet et ganske andet Udfald (jfr. Rahbøks Erindringer. IV. p. 289 ff.).
